

lostne naše preteklosti, ob kateri bi mislil enostranski opazovavec, da takisto lahko trpimo v bodočih dneh, kakor smo v preteklih časih! Vse upoštevanje in spoštovanje smo si priborili slovenski učitelji sami . . ."

In zato stoji danes slovensko učiteljstvo tako organizovano, kakor ni noben drugi stan, na polju narodne prosvete in deluje s čilimi, svežimi močmi k blaginji slovenskega ljudstva. To njegovo plemenito, plodonosno delovanje mu je dalo mnogo, mnogo pravih in odkritosrčnih prijateljev, ki mu od leta do leta izboljšujejo tudi njegovo materialno stanje, ki se pa vendar še ne more staviti v soglasje z vrednostjo in važnostjo delovanja našega učiteljstva!

Prepričani pa smo, da bo dobilo to delovanje s časoma popolnoma pravično plačilo, da se bo zlasti primorskemu učiteljstvu žalostno materialno stanje kaj kmalu izboljšalo.

Slovenski rodoljubi, ki imajo odločilno besedo v deželah, katerih učiteljstvo je združeno v „Zavezi slovenskih učiteljskih društev“, bodo tako v bodoče kot so doslej kazali dejanski ljubezen do vrlega našega učiteljstva — saj si ne moremo misliti pravega rodoljuba, ki bi ne bil prijatelj slovenskega učiteljstva, ki bi ne bil zavzet za napredek in procvit slovenskega ljudskega šolstva!

In ko bo v teh dneh slovensko učiteljstvo, osrečeno in vzradoščeno ob prihodu čeških in hrvaških gostov, počeščeno s presrečnimi pozdravili bele slovenske Ljubljane, zbrano v resnem zboru in v veseli družbi, naj prostre Bog vsemogočno roko svojo in naj bogato usiplje svoj blagotvorni blagoslov nad njih sklepe in ukrepe, da bode imel dobiček od njih naš slovenski narod!

K sklepu pa kličemo vrlim borivcem narodne prosvete ter severnim in južnim bratom: Boga vas sprimi v lepi stolici slovenske zemlje!

* * *

Ljubljana je nadela ob tej priliki slavnostno krilo: z mnogih zasebnih hiš in z vseh mestnih poslopij so vihrale narodne, cesarske in mestne zastave, kar je imponovalo zlasti tujcem, bratom Čehom in Hrvatom.

Slavnost se je začela dne 31. pr. m. s slavnostnim sprejemom gostov, ki so se pripeljali ob 1/26. uri z brzovlakom. Kolodvor je bil natlačeno poln učiteljstva in drugega odličnega občinstva. Ko so iztopili došli gosti, Čehi in Hrvati ter slovenske učiteljice in učitelji, jih je nagovoril predsednik ljubljanskega krajevnega odbora, g. Juraj Režek, nekako tako-le:

Slavna gospoda! Velecenjene gospice tovarišice in dragi gospodje tovariši! Mili nam gostje!

Iz raznih krajev lepe in mile nam slovenske domovine ste prihili danes v središče slovensko, v belo našo Ljubljano. Prišli ste v posvete, kako bi nam bilo mogoče še bolj povzdigniti narodno naše šolstvo, v posvete, kako braniti šoli in učiteljstvu v zakonu zajamčene pravice in kako izboljšati svoje gmotno stanje. Prišli pa ste tudi, da proslavimo oni veliki in redki dogodek v življenju premodrega vladarja, da proslavimo petdesetletnico vladanja Njegovega Veličanstva, presvetlega cesarja našega ter da pokažemo ob tej priliki, koliko je napredovalo slovensko učiteljstvo za vladanja tega predobrega in preskrbnega vladarja našega, da pokažemo, kaj premore dan-

danes slovensko učiteljstvo samo iz sebe, iz lastnih svojih moči.

Toda prišli niste sami. Ob vaših vrstah stojte dragi in mili nam gostje tovariši iz daljnje kraljevine češke in sosednje nam kraljevine hrvatske. Pozdravljeni, prav srčno pozdravljeni na slovenskih tleh, dragi bratje tovariši, vi, ki ste kot zastopniki žilavega, za pravice svoje neustraseno se borečega naroda češkega, in vi, mili bratje, iz bližnje nam kraljevine hrvaške, ki ste kot zastopniki junaškega svojega naroda prihili danes v našo sredo! Prišli ste, da s svojo prisotnostjo povzdignete naše slavljene ter se z nami veselite tudi Vi tega veselega dogodka; prišli ste, da v medsebojnem in prijateljskem občevanju spozna brat brata, pa da se skupno navdušujemo v ljubezni do narodnega šolstva svojega.

Bela naša Ljubljana, to duševno središče vseh Slovencev, pa se veseli vašega prihoda, mile sestre in dragi bratje, ter je razradoščena ob vašem prihodu okitila svoje lice. A posebno iskreno pa se veselimo vašega prihoda mi, ki smo se združili v posebni krajevni odbor, da bi vam pripravili vse, s čimer bi vam osladili in omilili bivanje vaše v svojem središču. S srčno željo, da bi užili te slavnostne dneve pri nas obilo najlepše zabave in veselja, da bi vaša posvetovanja in vaše delo imelo kolikor mogoče najboljši uspeh, s to iskreno željo v imenu krajevnega odbora ljubljanskega prav srčno pozdravljam premile nam goste s severa in z juga in vse vas, drage sestre in bratje, ki ste združeni v dični naši „Zavezi slovenskih in istrsko-hrvaških učiteljskih društev“. Vam vsem kličem iz dna svoje duše: Dobro došli v naši sredi! Na zdar!

Glasni Živio-klici so zaorili med navzočim občinstvom. Potem je izrekel zahvalo za slovesni sprejem predsednik „Zaveze“, g. nadučitelj L. Jelenc. V imenu Čehov se je zahvalil gospod Adolf Schustr, v imenu Hrvatov g. prof. Ivkanec. V elegantnih kočijah, ki jih je dalo na razpolaganje blagonaklonjeno ljubljansko meščanstvo, so se potem odpeljali gosti v „Narodni dom“, kjer so se jim odkazala stanovanja.

K častnemu večeru na vrtu „Narodnega doma“ se je zbralo toliko občinstva-učiteljstva in drugih odličnih dam in gospodov — da je bil zadnji prostorček zaseden. Ljubljanske gospice tovarišice so ljubeznivo in neutrudno stregle dragim gostom z vinom in pivom. Ob godbi in petju se je razvila prav domača, neprisiljena zabava. Srčno smo se pozdravljali Čehi, Hrvati in Slovenci, se bratili in bili dobre volje.

Na častnem večeru je deklamoval g. učitelj Andrej Rapè Ganglovo pesem „Pozdravljeni bodite!“ V imenu Hrvatov je govoril g. ravnatelj K. Matica, v imenu Slovencev g. E. Gangl.

Razšli smo se pozno v noč.

Ustavožnanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

N.

Državno denarstvo.

2. Proračuni.

Razun skupnega državnega proračuna ali budgeta (glej str. 50.) razločujemo še tri proračune in sicer: proračune za avstrijske dežele, za dežele ogerske krone, za Hrvatsko in Slavonijo.

Denarno stanje naše države je razmerno ugodno, ker imajo imenovani proračuni nekaj prebitka. Do zadnjih let so imele avstrijske in ogerske dežele v proračunih precej primankljeja ali deficita vsled vedno večjih stroškov, nastalih po zboljšanju in povečanju vojske in raznih drugih naprav. Odpravili so primankljej po večjem z izdatnim povišanjem davkov.

Dvorovina (Civilliste) našega cesarja znaša na leto 9,300.000 gld. To svoto plačujeta obe državni polovici po enakih delih. S tem denarjem plačujejo stroške za osebje cesarskih gradov in letovišč, c. kr. dvorne knjižnice, dvornih muzejev in drugih dvornih naprav. Iz dvorovine dobivajo tudi znatne podpore dvorna gledališča, in plačujejo dvorne funkcijonarje. Tudi stroške za dvorne veselice, potovanja in pogoščevanje tujih vladarjev plačujejo iz te svote. Pri teh velikih stroških pač ni mogoče, da bi kaj prihranili. Znana pa je tudi velika radodarnost vladarjeva, ki daje vsako leto znatne svote v dobrodelne svrhe in posameznikom velike podpore, o katerih v javnosti ničesar ne izvemo.

Državni proračun avstrijskih dežel za leto 1898.

a) Stroški:

	gld.
1. Najvišji dvor	4,650.000
2. Kabinetna pisarna Nj. Veličanstva	78.864
3. Državni zbor	1,306.262
4. Državno sodišče	23.300
5. Ministerski svet	1,330.021
6. Prispevek k skupnim stroškom	122,656.440
7. Ministerstvo za notranje reči	26,623.441
8. " " deželno brambo	24,072.681
9. " " bogočastje in nauk	29,177.140
10. " " denarstvo	112,651.806
11. " " trgovino	49,445.049
12. " " železnice	96,525.500
13. " " poljedelstvo	18,585.231
14. " " pravosodje	28,065.087
15. Najvišji računski dvor	176.600
16. Pokojninski zaklad	22,898.800
17. Podpore in dotacije	6,449.505
18. Državni dolg	170,553.910
19. Uprava državnega dolga	650.190

Svota vseh stroškov . . 715,920.827

b) Dohodki.

	gld.
Ministerski svet	791.300
Ministerstvo za notranje reči	1,379.996
" " deželno brambo	408.679
" " bogočastje in nauk	6,851.733
" " denarstvo	518,889.842
" " trgovino	52,452.150
" " železnice	118,829.800
" " poljedelstvo	14,572.718
" " pravosodje	1,073.231
Pokojninski zaklad	1,311.297
Podpore in dotacije	6,449.505
Državni dolg	1,048.286
Uprava državnega dolga	10.850
Dohodki iz prodaje nepremičnega drž. posestva	170.000
Južna železnica plača svoj delni dolg	1,846.100

Svota vseh dohodkov . . 719,900.282

Iz proračuna torej razvidimo, da imajo avstrijske dežele za leto 1898:

Dohodkov	719,900.282 gld.
Stroškov	715,920.827 "
Prebitka	3,979.455 gld.

Državni proračun ogerskih dežel za leto 1896.

a) Dohodki.

	gld.
1. Neposredni davki	97,434.000
2. Zamudne obresti	1,336.000
3. Zaostali davki in iztirjatev	250.000
4. Posredni davki	176,639.756
5. Dohodki od lastnine in državnih naprav	62,796.248
6. Dohodki drugih ministerstev	124,188.096
7. Prehodni dohodki	10,420.398
Svota vseh dohodkov	473,064.398

b) Stroški.

	gld.
1. Najvišji dvor	4,650.000
2. Kabinetna pisarna Nj. Veličanstva	78.185
3. Državni zbor in delegacije	1,754.019
4. Upravno sodišče	40.335
5. Ministersko predsedništvo	398.610
6. Ministerstvo na Najvišjem dvoru	71.592
7. " za Hrvatsko in Slavonijo	42.840
8. " " notranje reči	15,870.734
9. " " deželno brambo	14,469.537
10. " " bogočastje in nauk	10,957.694
11. " " pravosodje	15,563.075
12. " " poljedelstvo	16,832.693
13. " " trgovino	91,002.116
14. " " denarstvo	78,619.990
15. Uprava Hrvatske in Slavonije	8,139.078
16. " Reke	38,150
17. Upokojnine	8,113.059
18. Ogerski državni dolg	91,259.838
19. Zemljiška odveza	10,280.585
20. Donesek k skupnim stroškom	27,306.034
21. Donesek k avstrijskemu državnemu dolgu	41,141.805
22. Državni računski dvor	145.249
23. Odkup desetine od vinogradov	53.000
24. Obrestni predujem železnicam	558.008
25. Prehodni stroški	9,447.219
26. Investicije	19,580.921
27. Izredni skupni stroški	6,628.307

Svota vseh stroškov . . 473,043.173

Iz tega proračuna torej razvidimo, da so imele ogerske dežele za leto 1896:

Dohodkov	473,064.398 gld.
Stroškov	473,043.173 "
Prebitka	21.225 gld.

Proračun Hrvatske in Slavonije za leto 1893.

a) Dohodki.

	gld.
1. Delež skupnih dohodkov	7,572.000
2. Oddelek za notranje reči	99.000
3. " " bogočastje in nauk	276.000
4. " " pravosodje	68.000
Svota	8,015.000

b) Stroški.

1. Deželni zbor	88.000
2. Ban in njegaj urad	36.000
3. Notranje reči	3.881.000
4. Bogočastje in nauk	1.468.000
5. Pravosodje	2.145.000

Svota 7.618.000

Hrvatska je torej imela l. 1893. prebitka 397 000 gld.

3. Državni dolg.

Ako državni dohodki ne zadostujejo v pokritje državnih stroškov, treba zmanjšati stroške, kar se pa le redkokedaj dogaja, ali pa povišati dohodke. Povišanje dohodkov pa v nemirnih in slabih časih ni vedno mogoče, država si torej izposojuje denar in zakoplje v dolgove, katere imenujemo državni dolg. Oblika državnega dolga je različna in se deli v posojilo, anuitete in državne papirje.

Posojilo je po svojem bistvu enako posojilnim pogodbam med zasebniki. Država namreč si izposojuje denar s pogojem, da obrestuje dolžno svoto in jo vrača o svojem času. Državna posojila so prav za prav predurjem na prihodnje dohodke ter razdeljujejo zlasti o vojnem času na prihodnje zarode breme, katerega ne morejo pokrivati v hudih časih z doneski državljanov. Pogoji za državna posojila so različni in kakor pri zasebnikih zelo odvisni od kreditne zmožnosti dotične države. Ima li država malo kredita, tedaj mora že pri sprejemu posojila plačevati provizije in večkrat dobiva od glavnega podvzetnika dotičnega posojila za 100 gld. glavnice menj kakor 100 gld. V časih pa jemlje država posojila, pri katerih ni moči odpovedati glavnice, ampak upniki dobivajo vsako leto določen dohodek ali rento.

Anuiteta je plačevanje dolga ali njega obrestovanje v letnih obrokih. Kakor zasebniki se poslužuje tudi večkrat država anuitet ter odplačuje nekatere dolgove v obrokih n. pr. v petdesetletnih obrokih.

Državni papirji pa so obrestonosna ali brezobrestna državna dolžna pisma, od katerih je ločiti papirnat denar. Sem prištevamo državne srečke in obligacije. A tudi papirnat denar je prav za prav dolžno pismo, ki nadomestuje kovinski denar in nima vrednosti po svoji tvarini ampak le kot dolžno pismo, katero dobé državljani kot upniki države. V naši državi je v 19. stoletju že dvakrat in sicer l. 1848. in 1859. nadvladal papirnat denar in doslej se še ni posrečilo zopet izključno uvesti kovinski denar.

Državni dolg naše države vedno narašča in se je pričel o priliki španske nasledstvene vojske s prisilnim posojilom leta 1703. V sedemletni vojski je država najela sedem posojil. Veliko so stale državo francoske vojske in trebalo je več novih posojil. Leta 1803. je narastel državni dolg na 7927 milijonov gld., od katerega so plačevali 235 milij. gld. letnih obresti. To neugodno denarstveno stanje je povzročilo l. 1811. bankrot ali denarni polom, država ni bila zmožna plačevati dolgov in dotičnih obresti; pri tej priliki so državni dolg zmanjšali za polovico. Do l. 1848. je močno narastel državni dolg in sicer na 11763 milij. gld. z 477 milij. gld. letnih obresti. Od l. 1848. do 1859. so bili burni časi, ki so podvojili državni dolg in letnih obresti je bilo 1098 milij. gld. Po pogodbi med Avstrijo in Ogersko l. 1868. je prevzelo Ogersko del državnega dolga na se, eden del je pa ostal skupen obema državnima polovicama.

Stanje skupnega državnega dolga in vsaki državni polovici pripadajočega posebnega državnega dolga je bilo dne 1. malega srpana l. 1896. to-le:

I. Skupni nezaloženi državni dolg 192,846.145 gld.

II. Splošni dolg.

1. Ukoreninjeni starejši in novejši dolg	2.702,287.042	"
2. Nezaloženi dolg	947.376	"
3. Odškodna renta	11,880.957	"
4. Renta Bavarskemu kraljestvu	1,750.000	"
III. Državni dolg avstrijskih dežel	1.435,327.590	"
IV. Zemljiškoodvezni dolg avstr. dežel	8.484	"
V. Zajamčeni galicijski deželni dolg	20	"
VI. Državni dolg ogerskih dežel	4.201,528.949	"

Skupna svota 8.544,836 523 gld.

Od državnega dolga se računa na vsakega prebivavca 2003 gld. Od evropskih držav imata le Francija in Portugalsko odnosno večji državni dolg kakor naša država. Sedaj imajo vse evropske države skupaj 53.000 milijonov gld. državnega dolga.

4. Finančne oblasti in uradi.

C. kr. ministerstvo za denarstvo ali finance vodi in upravlja v obče vse državno premoženje, državne dohodke in stroške, kolikor take reči ne spadajo v delokrog kakega drugega ministerstva. Gledé na razdelitev opravil je razdeljeno ministerstvo v prezidijalni urad in štiri sekcije, katere se zopet ločijo v razne oddelke (departemente). Sekcijam načelujejo sekcijski načelniki, oddelkom pa višji konceptni uradnik (ministerijalni svetnik, dvorni svetnik, sekcijski svetnik, višji finančni svetnik, ministerijalni tajnik).

Finančno deželno oblast ima vsaka kronovina, da je kolikor mogoče združeno vodstvo za neposredno obdačbo in druge finančne oddelke in blagajništvo. Deželna finančna oblast je neposredno podrejena ministerstvu za finance. Finančne deželne direkcije so na Dunaju, v Pragi, Brnu, Levovu, Gradcu, Innsbrucku in Zadru. Finančne direkcije pa imajo Crnovice, Ljubljana, Celovec, Trst, Opava, Linz in Salzburg. Finančne deželne direkcije in finančne direkcije so druga instanca v zadevah neposredne in posredne obdačbe za dotično kronovino. Vrhno vodstvo finančnih deželnih oblasti imajo c. kr. cesarski namestniki ali deželni predsedniki. Voditelji finančnih deželnih oblasti so: Podpredsedniki na Dunaju, v Pragi in Levovu; dvorni svetniki v Innsbrucku, Gradcu, Zadru, Brnu, Linzu in Trstu; višji finančni svetniki v Salzburgu, Celovcu, Ljubljani, Opavi in Crnovicah.

Okrajne oblasti. Najnižja uprava finančnih reči je ločena za neposredno in posredno obdačbo.

Prva instanca za neposredno obdačbo so okrajna glavarstva. Dunaj in vsa deželna glavna mesta imajo posebne davčne administracije, ki oskrbujejo neposredno obdačbo za dotično mesto. Vsako okrajno glavarstvo ima v to svrhu posebnega finančnega uradnika, višjega davkarskega nadzornika ali davkarskega nadzornika. Davčne administracije pa vodi višji finančni uradnik, kateremu je podrejenih nekaj finančnih uradnikov.

Najnižjo upravo posrednih davkov imajo finančne okrajne direkcije, katerih delokrog obsega več okrajnih glavarstev. Na Štajerskem so finančne okrajne direkcije v Gradcu, Mariboru in Brucku ob Muri. Na Kranj-

skem in Koroškem ni finančnih okrajnih direktij. V nekaterih kronovinah imajo namesto finančnih okrajnih direktij za upravo posrednih davkov finančne višje nadzornike in finančne nadzornike tako n. pr. za Primorsko v Trstu, Gorici, Kopru in Polju. Za odmerjenje nekaterih pristojbin, ki ne spadajo v delokrog c. kr. davkarij, so posebne pristojbinske oblasti tako n. pr. v Ljubljani, Celovcu, Trstu, Gorici itd.

Najvišji računski dvor na Dunaju ima prigled vsega državnega gospodarstva in je neposredno podrejen Nj. Veličanstvu, neodvisen od ministerstev in tem enaka oblast. Najvišji računski dvor pregleduje vse račune državnih oblasti o dohodkih in stroških, vso državno imovino razun denarja.

Na Dunaju je c. kr. osrednja državna blagajnica za vse v državnem zboru zastopane dežele; vsaka dežela pa ima posebno glavno blagajnico za državne dohodke in stroške v dotični deželi. Glavne blagajnice imajo različne naslove tako n. pr. imajo Gradec, Trst in Gorica finančno deželno blagajnico, Ljubljana in Celovec pa deželni plačilni urad. Deželne blagajnice in plačilni uradi so podrejeni finančni deželni oblasti dotične dežele.

Razun naštetih upravnih oblasti so še podrejene ministerstvu za finance posamezne oblasti, ki upravljajo posamezne državne dohodke. Take oblasti so: Ravnateljstvo državnega dolga, blagajnica vsega državnega dolga, glavni novčni urad, glavni puncevalni urad, glavni poskuševalni urad, loterijsko ravnateljstvo, ravnateljstvo c. kr. dvorne in državne tiskarne na Dunaju, ravnateljstvo dikasterijalnih poslopij, uprave solin, generalno ravnateljstvo tobačne uprave.

Finančne prokurature so podrejene predsednikom finančnih deželnih direktij in finančnih direktij ter vodijo pravde in imajo sploh sodnijska zastopstva, zadevajoča državno premoženje in temu enake základe. Nadalje naznanjajo pravno mnenje v vseh rečeh, ki se tičejo državnega premoženja in temu enakih základov, in sodelujejo pri pravnih opravilih po zahtevi državnih oblasti.

Okrajne finančne oblasti in uradi.

Dežele	Finančne okrajne direktije	Glavne davkarije in davkarije	Carinski uradi	Finančne straže kontrolni okraj
Dolenja Avstrija	4	79	1	25
Gorenja Avstrija	4	46	19	17
Salzburško	2	15	6	7
Tirolsko in Predarelsko	4	72	56	32
Koroško	—	28	4	10
Štajersko	3	63	3	7
Kranjsko	—	31	1	5
Primorsko	4	28	31	23
Dalmacija	3	33	61	20
Češko	10	217	91	100
Moravsko	4	77	4	24
Šlezija	3	23	25	22
Galicija	17	152	27	89
Bukovina	3	14	9	14
Skupaj	61	878	338	395

Oblasti za trgovino in obrt.

Dežele	Trgovinske in obrtne zbornice	C. kr. mero-sodna nadzorništva	C. kr. mero-sodni uradi
Dolenja Avstrija	Dunaj	Dunaj	26
Gorenja Avstrija	Linz	Linz	17
Salzburško	Salzburg		4
Tirolsko in Predarelsko	Innsbruck, Bolean, Roveredo, Feldkirch	Innsbruck	38
Koroško	Celovec		9
Štajersko	Gradec, Leoben	Gradec	23
Kranjsko	Ljubljana		9
Primorsko	Trst, Gorica, Rovinj	Trst	12
Dalmacija	Zader, Spljet, Dubrovnik	Zader	14
Češko	Praga, Budejevice, Heb, Plzen, Reichenberg	Praga	87
Moravsko	Brno, Olomuc	Brno	28
Šlezija	Opava		10
Galicija	Levov, Krakov, Brody	Levov	33
Bukovina	Črnovice	Črnovice	7
skupaj	29	10	317

C. kr. mornarska oblast v Trstu.

Pristanski- in mornarski-zdravstveni-uradi.

Kapitanati	Deputacije	Agencije	Ekspoziture	Ekspoziture s carinsko službo
1.) Za Primorsko				
Trst	2	5	2	4
Rovinj	1	2	—	2
Pulj	2	2	—	8
Lošinj Mali	2	2	—	12
2.) Za Dalmacijo				
Zader	1	14	1	3
Splet	5	15	3	3
Dubrovnik	2	6	5	3
Melin	2	2	2	1
Skupaj	17	48	13	36

Javni zavodi za kreditna podjetja, obrt, zavarovanje,
trgovino in promet.

Dežela	Zavodi in družbe za							
	kredit	trgovino in obrt	rudarstvo in poljedelstvo	železnice	stavbena podjetja	hramilnice	zavarovanje	druga delniška podjetja
Dolenja Avstrija	20	72	11	37	10	74	72	10
Gorenja Avstrija	4	14	—	—	1	39	1	5
Salzburško . . .	—	—	—	—	—	6	9	8
Tirolsko in Predarelsko	1	10	—	3	—	15	34	—
Koroško	—	—	1	1	—	10	—	—
Štajersko	5	10	—	13	1	53	—	—
Kranjsko	—	3	—	2	1	6	—	—
Primorsko	6	9	—	4	—	9	24	8
Dalmacija	4	—	3	—	2	2	—	1
Češko	15	55	7	29	2	149	170	54
Moravsko	14	62	7	5	—	57	7	—
Šlezija	4	9	—	—	—	21	—	—
Galicija	7	10	—	—	—	27	2	—
Bukovina	1	—	—	2	—	1	—	2
Skupaj	81	254	29	96	17	469	319	88

(Dalje prih.)

Spisje v ljudski šoli.

(Spisal Fr. Potokar.)

Učna tvarina v ljudski šoli je jako obširna in raznovrstna. Povzeta je iz vseh znanstev, da si otroci pridobe kolikor mogoče dovršene obče omike, ki obsega najpotrebnejše nauke za praktično življenje. Ves pouk pa je gotovo zavisen najbolj od učitelja samega. Zato se od njega zahteva, da se seznanji z vsemi predmeti, katere mu je poučevati. Marljivo mora študirati razne metode, obenem pa uporabljati izkušnje iz lastnih doživljanjev. Ni ga pa menda predmeta, o katerem bi bilo učiteljstvo tako različnega mnenja, kako doseči zaželeni zmoter, kakor je ravno prevažno spisje. Nekateri iščejo snovi v šolskem berilu, drugi se oklepajo slovnice. So učitelji, ki obračajo pri spisju vso pozornost na pravopisje, zopet drugi skušajo v jeziku doseči gotovost. Skrajnji čas bi bil, da bi se glede spisja dosegla edinost vsaj v glavnih točkah. V to svrhu sem si pregledal nekatere metodične spise, nekaj pa povzel iz lastne izkušnje, katere mi po triletnem službovanju seveda še dokaj primanjkuje. Mogoče mi bo kdo očital, da se ne ravnam po temi, a o spisju ne morem drugače razpravljati, da posežem v vse učne predmete, kako pri njih postopati v dosego dovoljnih uspehov.

Temelj spisju v prvih treh šolskih letih:

Otroci pridejo v šolo duševno popolnoma nerazviti. Prinesejo s seboj sicer dokaj nazorov, a ti so nedostatni in nejasni. Učiteljeva dolžnost je, da jih popolni na poti nazornega nauka. S tem se uče otroci prav gledati, so pa tudi prisiljeni logično misliti in svoje misli pravilno, v lepih stavkih izražati. Jezik in uho je treba piliti in ostriti, le tako je otrok zmožen svoj govor, svoje misli tudi pismeno izraziti. Prvi temelj spisju je tedaj izurjenost v jeziku. Dovolj žalostno, če ne zna otrok najkraj-

šega stavka pravilno povedati ter pri vsaki besedi stoka in se obotavlja. Ne morem torej dovolj priporočati, da otroci pri nazornem nauku odgovarjajo glasno, razločno in slovnično pravilno ter da odgovore ponavljajo posamezni učenci in tudi v zboru. Tako so prisiljeni pouk razumevati vsi tudi manj talentirani in nepazljivi učenci. V zboru brati, v zboru računati, v zboru memorirati posamezne besede, stavke, kratke pesmi, to so vaje, ki so neobhodno potrebne v 1. šolskem letu, ako hočemo doseči dobro podlago v spisju. Kako ti naj učenec odgovarja pri računskih nalogah, če ne zna govoriti — in koliko truda imajo učitelji pri slovničnih urah, pri raznih pravilih, če so otroci v izrazu preokorni.

Nadaljnja podloga spisju sta gotovo lepopisje in pravopisje. Pravilno štiliziran sestavek zbuja v nas zanimanje, ker nam kaže olikan, izobražen jezik, ako pa ni kaligrafično lep, slabo vpliva na vsakterega. Torej že s prvimi črkami je treba na delo, da se otrokom vcepi čut do lepe pisave. A to še ne zadostuje. Vprašam se: ali tudi ortografično pravilno pišejo? Tu velja pravilo: Piši tako, kakor je tiskano. Izkušnja nas uči, da si to najbolje zapomnimo, kar si večkrat in natanko ogledamo. Pri pravopisju se moremo torej le malo po pravilih ravnati, kaj uspešnega je le tedaj pričakovati, če ima učenec neprestano priliko besede opazovati, da veliko bere in prepisuje, ter si tako besede obdrži v trajnem spominu. Ortografija ima pa tudi zaslonbo v posluhu samem. Če učitelj glasno govori, glasnike razločno izgovarja, mu bodo otroci lahko sledili z mislimi, v pravopisju vedno bolj napredovali, za lepo stilistiko pa pridobili boljšo podlago.

V 2. šolskem letu je za spisje prevažna vaja v prepisovanju. Učenec, ki se je naučil berilne sestavke kaligrafično lepo in ortografično pravilno prepisovati, je za spisje in lepo stilistiko več pridobil, kakor če bi znal naklepetati brez števila slovničnih pravil, ki nimajo za življenje najmanjše vrednosti. Nikakor se ne strinjam z onimi, ki trdijo, da se s prepisovanjem le čas krati, ker si učenec zapomni le obliko črk, ne pa, kako se pišejo. Gotovo boš dosegel dovoljnih uspehov, ako prepisovanje po okoliščinah kolikor mogoče izpreminjaš. Zdaj prepisujte iz knjige, zdaj raz šolsko tablo, danes tiskano, prihodnjič pisano, v slovenskem ali nemškem jeziku, z nemškimi ali z latinskimi črkami. Pri vsem tem je treba seveda strogega nadzorstva. Če otroci zapazijo, da je učitelju eno, naj pišejo lepo ali grdo, pravilno ali nepravilno, potem je konec lepopisju in pravopisju.

Z ortografijo pa pridemo v 2. šolskem letu nehote do predmeta, na katerega podlogi nam je zidati za boljšo stilistiko — in to je slovnica. Kdor hoče misli pismeno prav izraziti, se mora seznaniti s slovničnimi pravili. Učitelj pa ne sme biti ponosen, če jih otroci na pamet znajo, veliko vrednejše je, kako jih razumevajo in uporabljajo. Pravila se naj tedaj edino le po primernih vajah razpravljajo, da se to, kar so se učili, utrdi, in da otrok postane spretnejši v razumevanju in uporabljanju svojega jezika.

V 3. šolskem letu so otroci že nekoliko bolj izurjeni v izrazu jezika kakor tudi v pismenih vajah. V dosego dovoljnih uspehov pride na vrsto nova vaja — narekovanje. Narekovanje je izvrstna pripravljavna vaja za spisje, če se pri njem ne krši disciplina in da učitelj preveč in predolgo ne narekuje. Kar je narekovanja čez